

EUSKALERRIA: EDESTI-GIOIA (VI)

BURNI-OLAK

("Los Vascos. Euskal Kondaira" eta "Etnia Vasca" Donato Arrinda eta Manuel Estomba. 1980 eta 1983. Bilbao).

Lenengo burni-olak meatza zegoen inguruan egiten zituzten: arboladiak ere izaten ziran mendietan ikatza egiteko: ikatzakin meatza urtu eta totxoak egin. Errexa zan egitura: labea eta sua bizitzeko aspo bat. Agor-olak zituzten izen eta gizakien indarrez mogitzen ziran.

XIII'garren eunkiaren azken-aldira, urez ibiltzen dan errobera (rueda hidráulica) asmatzen dute eta uraren indarrez, eta ez gizonarenez, mogitzen dana, eta indar aundiago izanik aspo (barquines) aundiagoak erabili, meatz geiago eta totxo aundiagoak. Zear-olak, izena.

XV'garren gizaldian asiko dira. Urakin dabillen erroberari erantsita, maillu aundiak, kirten luzeekin (gabia), burni guria jotzen. Maillu orrekin osatzen dira zear-olak, XIX'garrenean Labe Aundiak sortzen diran arteko gutzian.

Langilleak

Lau ziran aldi bakoitzeko: Meallea, meatza, arragoa, maillu txikiakin apurtzen zuena; Urtzaillea, palanka luze eta lodiakin agoa mogitzen duena, urtuta dagoen ikusteko. Agoa urtuta dagoenean, burni-errautsak sutegiaren azpiko zulo batetik ustuz, Meallearen laguntzarekin urtutako agoa aterako du. Irugarren gizona Iyela da eta burdin-kako aundi batekin, agoa maillu edo mazora (gabia) gerturatzen du, gero ur-kanaleko atea kendu eta urak errubera indarrez jotzen du, gabi-ardatza edo malluaren ardatza mogituz, zartadak ematen dizkio agoari, bere itxurak emanaz. Laugarrena, Arotza da; beste irurak zuzentzen ditu lan orretan. Agoari bere itxura eman diotenean, makinak gelditu, eta ago gañean aitzo gogor edo burni-piko bat ipiñi, eta maillu aundiaren golpeka, agoa zatitzen da, totxoak egiñaz, bear diran neurrian.

Mailluaren kirtena edo gabiaren ardatza, lau metro luze-ko zutabe bat izaten zan; lodian, berriz, mailluak eskatzen zuena. Orrelako maillu berezi batek eun edo eun da ogei golpeak eman bear zituen minutu batean.

Burni-ola aundiak eta txikiak

Aundiak amabi edo amasei arruako agoak urtutzen zituzten, lau zati edo totxoak egiñaz. Txikiak, totxo oiek zatitzen zituzten burnizko gauza txikiagoak egiteko; batez ere barkugintzarako bear ziran ate-ardatz, iltza mota guztiak eta abar...

Españia'ko Armada Real'lentzako aigura aundi eta

motzak Hernani'n egiten zituzten. bestelakoentzat, berriz, Usurbil, Zubieta, Lasarte eta Ayan'n.

Legazpi'ko Mirandaolan maillu ola bat zegoen eta bi kurpil, egurrezko palekin, urak oletan jotzen zuenean mazoa mogitzen zuan. Kurpil orren izena mazukari zan.

Irureun burni-ola (gutxienez) batera zebiltzen aldi berean Euskalerrria'n. Ola bakoitzak eun gizonei ematen zien lanbidea: ikatz-egurra egiteko, meatza eta ikatzak karreatzeko, aldiko lau alditan lau gizonek burni-olan lan egiteko, burniak ateratzen eta errementerietan gordetzen kanpora saltzeko... Gizon askok aurkitze zuten eguneroko ogia burni-oletan.

Euskalduna arbolaren aurka

Aurka ala alde, arbolak bear zituzten egur-ikatza egiteko, barkuak egiteko, etxeak egiteko eta labean erretzeko ere bai. Erriak erretzen asi ezkeroz, oso-osorik erretzen ziran zurezkoak ziralako guztiak; ala gertatu zitzairen Arrasate'n 1488'garren urtean Maiatzaren 18'an, urtea 1499, agindua ematen dute Errege Katolikoek, aurrerantz Tolosa'ko etxeak arri eta kareakin egin bear zituztela...

Furoa'k agintzen du arbola gazterik ez ebagitzeko, zaararak diranean baizik. Eta kentzen duten zugaitz bakoitzeko beste bi aldatu bear dirala. Bereiziki gaztaiñak eta aritzak aldatu bear dira. Gipuzkoa'ko Batzar Nagusiak Deba'n bildu ziran 1738'an, agintzen duenez "frutua ematen duten arbolak (igaliak, gaztaiñak, ezkurak) ikatzetarako ez dira gazterik ebagi bear, zearo zaartzen diranean, baizik". Eta, ogei metroko arbolak zaindu behar dira, etxeetako abeak eta barku-mastak egiteko...

Berriz'ko Villarreal jakintsuak dionez, arbola aldaketarako onena da Intxaurra, bere igalia eta lan guztietarako egur egokia dalako; Gaztaiña, bere frutu aberatsagaitik eta sitzak jaten ez duelako; Aritza, gogorrena bera da lantegietarako; Pagoa mallukirtenak, gabi-ardatzak, oletan egiteko, baita mazukeroentzat eta aldabarrentzako... Bizkai eta Gipuzkoa'rentzat onenak Aritza eta Gaztaiña dira... Berak ematen duen aizkeneko konseillua au da: "Erretzeko ez dan egurra ebagi bear da Urterrilla eta Otsaillaren ilberetan, ebagi azalakin gorde, Ekaiñera arte, orduan garbitu eta Burni-olara eraman".

Burni-oletako Alkateak

Ola askotan gau eta egun lan egiten zan, lau orduko alditan. Olan bertan lo egiten zuten eta Arotzak jotzen zuen txistu berezi bat aldaketak egiteko.

Burni-olak Bizkaia eta Gipuzkoa osoan zabaltzen ziran; baita Nafarroa eta Araba'ko zati batzuetan (180

Bizkaia'n, 100 Gipuzkoa'n, 30 Nafarroa'n eta 20 Araba'n. Danetara 330 mila XVI'garren eunkian eta 33.000 gizon lanean).

Burni-olak eta barku-lantegiak zituzten aukerarik onenak basoetako zugaitzak jasotzeko. Lau karga egur bear ziran ikatzetako bat egiteko; eta lau ikatzetako, burnizko bat egiteko.

Burni-ola bakoitzak mila kintal burni egiten zituen urtean eta orretarako amabi aldiz egur geiago bear zuen. Era guztietako agintzariak oso ardura aundia artzen zuten basoetako zugaitzak aldatzeko. Burni-olak bakarrik ez ziran egurra bear zutenak, baziran sutegiak ere burnia lantzeko eta lanabes mota guztiak burnitik ateratzeko. Egur geiago eta gizon geiago burniaren serbitzuan.

Burni-meatzik onena Bizkai'ko enkarterrikoa zan eta toki bakoitzekoakin naasten zan. Kadagua ibaitik (Sestao eta Barakaldo'ren mugan) etenik gabe irteten zuten era guztiko itxasontziak burni meatza kostarik kostara eta ibaietan barrura al zan lekuraño eramateko errementerietan gorde eta andik artzen zuten ola bakoitzak, erreketan gora, andik gurdiakin ola bakoitzera eramateko.

Errenteri auetan egoten zan baita ere burnia eta egur-ikatzak andik bakoitzak artzeko ordaindu ta gero; "errenta" ere ordaintzekoa zan, gorde-lekuaren errenta; ordik zetorkien "Errenteria" izena. XIX eunkirarte iraun zuten.

Burni-olak elkarrekin biltzen ziran. Ballara bakoitzak zeukan berea. Burni-olek euren agintaria aukeratzen zuten urteoro Burni-olen Alkate izenakin. Bere eginbearra auxe zan: ordenak bete azi eta olagizonen arteko auziak konpondu. Erregearen aurrean bakarrik zeukan erantzun bearra.

Burni-olen Fueroa

Olen ordena auek Burni-olen Fueroan oñarrituta zeuden: erri bilduetan egoten ziranen antzekoak. Teobaldo Nafarroa'ko errege frantsezak orrelako erri fuero asko eman zitun (Olive'koa, Logroño'koa, Bitorri'koa...) Frantzia'tik Euskalerra etorritako franko ugariantzat. Erri bilduetako fueroak ez ziran Euskalerra'ko Fueroekin naastu bear: gauza desberdiñak ziran. Erri bilduetako fueroak abantailak ziran bertara bizitzen etortzen zirentzako; beste Fueroa, berriz, Euskalerra'ko Legediaren bilduma zan: oiturak lege biurtzen zirenean idazten zituzten.

Erri eta Burni-oletako fuero auek, askotan sortzen zituzten lege batzuenak bestearen aurka. Orrela gertatu zan Bilbao erriaren fueroa, Bizkai osoaren aurka...

Garai bat eldu zan burni-olei lapurreta eta okerkeri ugari egiten zizkieteneak; orduan sortu ziran burni-olen fueroak. Kastilla'ko Alfonso XI'garrenak, 1338'an, Oiartzun eta Irun'go ola-gizonei ematen dizkie fueroak. Eta Fuero onetan ematen dio burni-oletako Alkateari, iñori, Erregea bera ez bada, ez emateko iñungo konturik. Urrengo Erregeek fuero ori berritzen dute: azkenik Errege Katolikoek konfirmatzen dute.

Fueroaren abantailak

Askatasun osoa zura ebagitzeko, egur-ikatz egin bear danean. Askatasun osoa burni-olak jasotzeko. Meatza aurkitzen dan tokian lan egiteko, askatasun osoa. Aldaparoak egin eta ura nai dan bezela erabili. Garraioak petxa gabeak. Edonundik igarotzeko askatasuna, bide zabalagoak billatzen. Askatasuna fueroaren aurrean: bere aurka Burni-oletako Alkatearen aurrean bakarrik egin zezateken. Burniaren zergak bakarrik ordaindu bear. Eriotzaren aurrean ez zuten erantzunkizunik... Alfonso XI'garrenak (Burgos maiatzaren 15'ean urtea 1328) edozein aginte motari agintzen die "burni-olako jaunei eta olagizonei lagundu dietela, eriotzako zigorra eta diru berriaren 1.000 maravedisena nai ez ba' dute".

Burni-oletan egiten zirenak

XII'garren eunkitik burnia osorik edo landuta, estranjerrirako bialtzen zan. XIV eta XV'garren gizaldietan burnia zan burnirik onena Europa guztian: kañoiak eta aingura aundiak, arma zuriak eta suzkoak (arkabuzak) eta iltze mota guztiak (barkuentzako, etxegintzarako, aundiak eta txikiak, lauko burua ala borobilla...), toberak, auspoak, mazoak, ingudeak... balkoiak, burni-esiak... aizkorak, atxurrak, palak nekazarietako... sukaldeko ontziak, sartañak, marmitak, lapikoak, kazuelak...

Garrantzi aundienetakoak eta ugariak euethek izan ziran: Iltzeak, burni-esiak, aingurak eta kañoiak.

Aingurak

74 kintalekoak ere egiten ziran "Armada Real"entzako (Cádiz, Ferrol, Cartagena) eta Itxasoz-beste alderako. Urteoro 400 egiten ziran. Obeak ziran eta ederragoak Europa'ko beste guztiak baino. 1748'an Gipuzkoa'n bertan 19 aingura-egile zeuden.

Danen artean famatuena Aya'ko Arrazubia oleko Fernin Gilisasti. Arek egin zituen "munduko gogor eta ederrenak". Ikaskizunak Holanda'n egin zituen, andik etortzen bait ziran aingurarik aundienak gure artera. Karlos III'garrenaren Marinako Ministrariak esan zuenez, Gilisasti'ri ekarri bearrik eta bitartean Portugal, Frantzia eta Ingalaterra'ra bilatzen dituguz.

1739'an lortu zuan 72 kintaleko aingura bat egitea. Orretarako "bear izaten dituguz 18 egunez maixu nagusi bat, 20 errealegunero, bigarren maixua, 9 erreale eta amar maillukari 6'na erreale". Egunero lau kintal aingura lantzen ziran.

Gilisasti buru dala, Hernani'ko erria alkatuta, konpromiso bat artzen du "Armada Real"rekin, lau urteetan 20.000 kintal aingura egiteko. 1752'garren agutzuko 6' an Erregeak ordena baten bidez, nola Erregearen ontzietan jokatu ainguruei buruz. Onela dio: "68 kañoiko ontzi batek, iru aingura eraman bear ditu 72 kintalezkoak, bat 66'koa,

EDESTIA

eta txikiagoa 25 kintalekoa. 17'koa beste bat eta azkena, 9'koa"

Armak

XIV'garren eukadan Gipuzkoa osoan egiten dira armak eta XV'garrena amaitu orduko, orretan famatua zan Eibar. Zer arma egiten ziran Eibar'en: kañoiak, arkabuzak, mosketak, pikak, lantzak, dardoak, azkonak, benabloak, ezpatak, alfanjeak, matxetak, lonbardak, pasabolanteak, geziak, zerbatanak, espingardak, ballestak, korazak, kapazeteak, zeladak, aiztoak... Garrantzirik aundiena Felipe II'garrenarekin artu zuan, 1572'an, Plazentzia'ko "Fabrica Real de Armas" sortu zuanean... Lantegi orretan biltzen ziran Soralue'kin batera Eibar, Elgoibar, Bergara... 1538'an Juan Orbea eta Juan Ermua eibartarrak 1500 arka-buz egiteko agindua artzen dute...

Burni-esiak

Gure lantegietatik sortu ziran Madrid'eko "Jardin Botánico"ak bear zituen burni-esiak: baita Santiago de Txileko "La Casa de la Moneda"k (gaur Palacio Residencial) bear zuena ere: Felipe II'garrenak San Lorenzo del Escorial egiteko bear izan zuen burni-esi guztiak.

ARRANTZA

Leizeak

Gipuzkoa'n bezela Bizkaia'n eta Lapurdi'n ere arrantza kobeetan agertzen da. Bere sustraiak an daude. Ajen barruetan billatzen dituguz arpoiak, arraiñen bjzkar-ezurak, arraiñen marrazkiak: izokiak, arrondo latza, urraburuak... eta sareak. Baita ere txirla-azalak, marrazkilloak eta mojojoiak: batez ere, ostra-azalak pilloka leize atarietan.

Baserriak

Leizeak izan dira etxe-bizitza eta orain baserria da. Leizean bezela itxas-ertzeko baserrietan ere arrantza egiten da. Gau-arrantza batez be, arpoi eta guzti, asierakoen antzera. Baserrian abere zaintza eta nekazaritza egiten dira; baña, suertatu ezker, baita eizean eta arrantzan. Itxas-ertzeko baserrietan bizi-molde guztiak erabiltzen dira: asiera-asieratik izan diran danak.

Portuak

Arrantza jbaietan eta itxasoan egiten da. Itxas-ertzean ala barruan. Onetarako kaiak bear dira eta ontziak. Portua izan liteke edozein baster, itxaso zabaletik gordea: aitz

baten ostea, ibaiak... Bilbao'tik asi eta Baiona'raino kai asko dago ontziei babes ematen dienak. Sarkaldetik izaten dute aitzen bat edo mendiren bat, mendebaletik datozen olatuei babes emateko.

Ontziak

Lurretik arrantza egin liteke, baña, ur barrura joateko ontziak bear dira. Enbor baten gaiñean joan liteke eta joan izan dira; baña, gero, ontzi obeak egiten saiatu dira beti. Zenbat eta urrutirago joan, ainbat eta ontzi ohea bear. Orain bosteun urte direla badakigu zer ontzi mota egiten ziran Lekeitio'ko astilleruetan. Ona zer motakoak: Guztientzako izena berdiña zan "pinaza"; lau gizonentzako pinazak; amar metroko pinazak 8 gizonentzat balea arrapatzeko; amasei metroko pinaza 14 gizonentzat, Galizia'ra eta Irlanda'ra joateko. Terrenoba bidean asita gero 100 eta 1.000 toledako ontziak bear ziran. Galeoiak ziran aundienak, iru mastakoak eta oial laukiak iru mastetan eta astun xamarra. Fragatak ziren galeoien antzeko masta eta oialetan, baña askoz ariñagoak. Karabelak, ontzi ariñak iru masta eta oial laukiak bi mastatan, bestea iru puntakoa. Euskaldun geienak maite zituzten karabela auk. Zabra, bi mastako ontzia eta ojal laukiak bietan. Fusta, masta bat edo birekin, oso ari-nariñak, arraunekin batera. Eta beste ontzi asko txikiagoak. Bateltxoak kulunkaren antzekoak.

Zer arrai arrapatzen ziran

1599'aren Ekainaren 21'ean Erregeak agintzen dio Gipuzkoa'ri jakiteko zer arrai mota arrapatzen zan bere kaltetan. Deba'ko Alkateak bi lagun auei, Garzia de Soarte, 52 urtekoa, eta Jorge de Lariz, 60'koa, agindu zien emateko Erregeari erantzuna. Ara zer erantzun zuten:

Itxasoan arrapatzen diran arraiñak auk dira: Legatza, Itxas-aingera, Tolla, Mielgia, Bixigua. Atuna eta Sardiña... Eta beste arrai genero geiago, txikiak eta garrantzi gutxi-koak... Legatza, Itxas-aingira eta Mielgia neguan arrapatzen dira; baita Bixigua ere... Besteak, udaran... Bixigua eskabetxerako erabiltzen da, Kastilla'ra saltzeko; baña, baita gordiñik ere...

Arrantza egiten da kordela eta amuakin; sareekin ere bai. Frantzia'tik eta beste toki geiagotik gure Erreinutik kanpo, ekartzen da gurera Makallau gazi asko eta izoki gazia, Tolla eta Itxas-aingera sikua, Sardiña eta Arenkea, eta oietatik eramaten da Naparroa eta Kastilla'ra mandoetan.

Bi arrantzale auentzako itxasoan arrapatzen ziranak auk ziran: Legatza. Itxas-aingira, Tolla, Mielgia, Atuna, Sardiña eta Bixigua. Ibaiean, berriz, auk: Izokiak, Amorrañak, Arrondo latxak eta Barbariñak.

Beste errietatik (Mutriku, Zumaia, Getaria, Zarauz, Donosti, Pasaia eta Ondarrabi) osatzen dituzte Deba'koek emandako arrainak beste auk erantziz: Antxoa, Mero, Breka, Txitxarro, Raia, Langosta eta besteren bat geiago. Ibaie-tan, berriz, Aingirak, Lupiñak, Aingera txikiak (angulak)...

1923'an, umea njntzala, ikusten nituen arrantzaleak bar-

kutik bixigu bana artzen etxerako Lekeitio'ko kaian. Baña, Markiña'ko Artxiboan dagoen eztabaida batean, Prebosteak eskatzen die mariñelei, eurak eramaten dituzten sei bixiguen amarrenak emateko, eta mariñelek. ezetz... Orra 1923'an bixigu bat mariñiruarentzat, eta XVI'garren eun- kian, sei.

Donostia'ko arrantzaleak onela amaitzen du berak egi- ñiko lana: "Urte batzuetan arrapatzen ziran baleak, Donos- ti, Getari, Deba eta Mutriku'n, suertearen neurrian..." 1599'an Terrenoba bertan arrapatzen zituzten baleak.

"Arrain auen arrantzara joaten dira Pinaza eta Txalupetan: Pinazetan itxaso aundira 10, 12 edo 14 lagunekin gutxi gora- beera eta txalupetan, 4, 5, edo 6 gizon gutxi gora-beera".

1883'an Lekeitio'ko Kofradiak Memoria bat bialtzen du Londres'ko Exposizio batera, erderaz, euskeraz eta ingle- sez. Xeetasun guztiekin agertzen digute Atuna'ren arrantza (bi aparejo mota), Bixiguarena (palangre), Legatza (apare- jo). Itxas-aingera, Liza, Pota, Berdela. Txitxarrua, Tximi- ñoia eta Langosta...

BALE-ARRANTZA

Urtean zear gure portuetan arrapatzen ziran arraiñak lгатza, atuna, bixigua , sardiña , berdela, txitxarrua, antxoa... eta langosta ziran. Baña, neguan beste arraiñ antzeko mamu bat agertzen zan gure kosta-aldera: balea. Banan-banan, eta arra ala kuma lagunduta ere bai.

Bere egoitza Kanada'n zeukan eta itxasoak izozten zira- nean, orduan etortzen zan ego-alderuntz Kantauri'raiño. Gurera etortzen zan baleak izen au du: Balaena Glacialis. Izen orren aurrekoa zan Balaena Bizkaiensis; baña, gure aurrekoek Kanada'n topatu zutenean, Sardako Balea eman zioten deitura. Euskalerrri'ra bakarka agertu arren, an bere itxasoetan, sardan ibiltzen zalako, multsoan.

Lenengo balean buruzko papera Baiona'n ikusi zuan argia 1059'an: hale-aragiaren salmenta du gaia. "Documen- to Rodado" deritzan idazkia, latiñez dago eta beraren bidez Kastilla'ko Erregeak bale bat eman-erazten clic mutrikua- rrai. 1233'garren urtekoa da.

Talaieroa

Ez zan kostako erririk atalaiarik gabe. Bale batek diru- tza aundia ekartzen zion errian, arraptu ezkeroz. Balea ez da arraiña eta titiak ditu tripa-barrenean eta arnasa artzeko auspoak. Udazpian dabilenean, noiz beinka, kampa irten bear izaten du arnasa artzeko. Talaieroa ortarako dago, irte- ten duanean. ikusteko.

Atalaiako gizonak bale-arazoetan, ondo jantsita bear du: bale-mota guztiak ondo ezagutu eta aien senitartekoak ere bai... Balea ikusi bezik bizkor, señale bereziak bota bear ditu errira eta garbi adierazi balea ala bere senidetartekoa dan. Une aretan oiua bat entzuten de errian eta gizaseme ^suztiak doaz korrika curen batelak prestatzera, balearen eizera irteteko.

Itxurazko ontziak zortzi gizon bear ditu; eta bestela, gutxienez, zazpi. Patroia popan, arraun luze batekin; bera- rekin beste sei arraunean; zortzigarrena brankan zutik, arpoia eskuetan noiz jaurtiko baleari. Arpoiari lotuta soka luzea dioa; arpoia aragian sartzan danean, aurrera erama- ten du soka guztia eta ontzia berarekin batera. Balea segu- ru danean, asten dira lanza moduko sangraderak; sartun eta atera, balea il arte... Askotan ez da xamurra izaten.

Batelean arpoiakin batera dijoaz sangraderak, balde bat barruan soka biltzeko, aizkoraren antzeko pala luze bat, larri dabilzatenean baleari buztana ebagitzeko, gantxo luzeak eta aizkora motza. Bearrezkoak dira patroia- ren zuur- tasuna eta arpolariaren pelotari-besagaiña.

Bale illa legorrera ekarri atoian, ondoratzen ez ba'da; bestela, bi txaloperi azpitik lotu. Lurrean dala burutik buz- tanera ebagi tira luzeak eta bira osoan. Koipeak eta aragiak, guztiak gantzak egiteko, lumera egiteko. Urtzeko labeak kana bat altu eta kana t'erdi zabal. Goiko zuloan kaldaria sartu, tupikizkoa edo urraidakoa. Azpitik badu labeak erre- kiña sartzeko beste txulo bat. Kaldariak iru moldekoak ziran: bi pipa, pipa bat eta pipa erdia. Pipa batek 450 litro zituen. Koipea gordetzeko barrika, berriz, 400 libra zituen bakoitzak Foruaren aginduz. Koipea kaldariatik, bein urtu ezkeru, udakin erdi bete dagoen tina batera pasa, garbitze- ko. Eta garbituta, barriketara.

Balearen koipea urre gorria zan eta maiz ikusten ziran gure portuetan Europa'ko ontzi danesak, holandesak, inge- lesak... koipe orren billa.

Terrenoba'rako bideak

Terranoba'ra bale-ondoren lenengo joan ziranak euskal- dunak izan ziran. XVI'garren gizaldian millaka euskaldu- nek egiten zuten Terranoba'rako bidea: geienak, baletan, gutxienak makallautan eta danak kastor-larruak merkatzen indieoiekin galtzairuzko aizkora eta aiztoa, sagardoa eta arto-opillen truke.

Terranoba eta Kanada'ko arrantza-bideak zortzi illebe- tekoak ziran eta orretarako ontziak ere alakoak bear. Bale- tarako txikiena 200 tonelada baño geiago zan; baziran 500 eta 1000'koak ere. Docenaerdi bat txalupa, 8 gizonentza- ko bakoitza, eramaten zituzten barruan. Kañoiak eta beste- lako arma-mota guztiak ere eramaten zituzten... Arrantza eta burruka, biak zebiltzan batera. Euskaldunen ontzi mai- teena iru mastako karabela zan, iru solairuekin bertan barrik koipeak tolestatzeko. Karabela bateko barruko jen- dea auxe zan: kapitana, pillotua, maixua eta kontramaixua, toneleroa, kalafatea, arotza, kañoi-serbitzariak, bi gazte ots egiteko balea noiz agertzen zan, 15 mariñeru, 5 azitako gazteak, 20 gazte 18'tik 20'ra bitartera urtekoak, ikasle bezela.

Balea ikusita, ots egiten zutenean, lau txalopa udetara bota eta patroia, lenengoaren kapitana izango da; bigarre- nena, pillotua; irugarrenak maixua darama eta laugarrenak, kontramaixua. Mariñelen artean sei arpoiari izango dira: lau irteteko eta beste biak, ba'da ez ba'dan. Txalopa oso ari-

EDESTIA

ñak dira, kanpotik mako baten antzekoak, 7'tik 8' metrora luze eta 1'70 zabal.

Txalopa bakoitzak eraman bear ditunak: konpas bat, tanga bat ura barrutik ateratzeko, masta eta oial bat, kako bat, aingura bat, metro erdi aldeko kaja uts bat ondoratuko ez dana. Baleak arriskuan ipintzen ba'du txalupa, soka askatu eta kaja oneri lotuta bota itxasora, balea nun dabillen jakiteko. Gañera, barrika bat, ur gezakin eta beste bat gauza auekin: farola, kandelak, poxpoloak, metxeroa, gazta eta galletak. Zenbaitetan balearen ondoren joan bear, noraiño eta noiz arte jakin ez.

Orrez gain eraman bear ditu bost arpoi, iru sangradera, pala luzea buztana ebagitzeko baleari, aizkora eta maillu bat. Eta 200 metro 16 arikoak, balde baten barruan. Balde-tik soka kabrestantera pasatzen da eta andik txalopa-muturreko zulo batera eta andik arpoilariaren eskuetako arpoira... Arpoia sartu eta al ba'da, asiko dira sangraderak, balea ilda gelditu arte.

Ainbeste arriskuko lan batek Seguru onak bear ditu, eta armadorearen irten aurreko lana, barkua eta arrantzak aseguratzea. Bein ori egin ezkerro, martzoaren egun batean, kaia laga eta itxasoratu. Ille osoa beteko da Terranoba eta Kanada tartea arrapatzerako. Bein San Lorenzo ibaiaren kolko luzean izan ezkerro, ondartza bat billatu, piñu bat bertan jaso barkuaren izena eta egunakin, eta ez da beste barrikurik an sartuko. Legorrean labeak eta txabolak eraiki eta eurak erabiltzeko gizonak. Beste guztiak, itxaso zabalera, balearen billa. Balea agertzen danean, bi millara barkua gelditu eta txalopak uretara. Eizea asi da...

Baleak il ala, koipez betetako barrikak barrura. Bodegak betetzen diranean, Euskalerriruntz. Barrikatik irutik bat, gizonentzako. Besteak armadorea eta nagusiaren artean zabaltzen dituzte...

Arpoilarien lanari, zenbat bale arrapa dituzten neurrira, sariak eman; berdin pillotu eta kapitanari. Beste guztien artean, berdintzu. Barrikak 400 librakoak dira.

Doniane Loitzun'en, 1743'an St. Sprit izeneko barkuak 58 gizaseme eraman zitun eta guztien izenak eta adiña badakigu: 1 zan 50 urtetik gorakoa; 7, 41-50 bitartekoak; 15, 31-40 bitartekoak; 18, 21-30 bitartekoak; 17, ortik bera-koak. Bat falta da; bere adiña ipintzen ez dutelako.

Barrikak nola banatzen ziran beste dokumentu batetik dakigu: San Nikolas galeioak 475 tonelada zitun eta 72 gizon barruan. Getaria'tik irten zuan Terranoba'rako, 1564'an, Joan de Espilla debarra kapitan zalarik eta Landaberde bilbotarra armadore eta jabe. 1 195 barrika bete zitun Kanada'n eta onela banatu zituzten Bilbo'n: 398 barrika tripulaziñorako; jabearentzat 298 t'erdi; armadorearentzat 497 t'erdi.

Armadoreak bazitun bere bearkizunak: sei ziran arpoilariak, eta euren lanaren arabeera, laurek artzen dituzte 10 barrika bakoitzak sari bezela; beste batek 5 eta seigarrenak bi. Pillotuak artzen ditu sari bezela 27 t'erdi; kapitanak 15; eta besteak 4 t'erditik, 1 t'erdira. Jabeak ere baditu bere sariak berak aukeratutako gizonekin: kapitanari 10; kontra- maixuari 5; arotzari 3 eta iru laurden; guardianari, kalafateari eta kañoikuari 2 t' erdi bakoitzari. Oiek ziran bakoitzak irabazitako abantailak. Guztien lanak, ortik aparte, 398 barril ziran danen artean banatu bearrezkoak.

Bukatu baño leenago esan dezagun euskaldunek festa ona izaten zutela indioekin: ez zuten euren lurrik nai, eurokin merkatua egiten zuten kastor-larruen truke eta lagun-tzaille bezela ere artzen zituzten...

ARRINDA'TAR ANES

IPUIN-SARIKETA (BILBAO'KO UDALAREN BABESPEAN)

BILBAO
UDAL-AYUNTAMIENTO

LAGUNTZAILLE EUSKARAZALEAK ALKARTEA'k, urte guztietan lez aurten be, ipuin sariaketa iragarten dau, oi-

- ñarri-arauak oneik dirala:
- Ipuiniak euskeraz eta erriak erabilten dauan euskalkia erabilliaz idatziak izan bear ko dabe eta idazkerea, EUSKERAZAINTZA'k argitaratua eta ZER aldizkarian erabilten dana.
 - Ipuiniak asmatu-rikoak edo errian batuak izango dira, ez idatzita dagozanak edo itzulpenak.
 - Luzeera iru orrialdetik lau orrialdera, idazkiñez idatzita eta bitarte bi dirala. Saria irabazten dabenak ZER' en argitaratuko dira.
- Saririk irabazten ez dabenak be bai ipuiñaren barrenean idazleak baimena emoten dauanean.
- Azillaren azkenerako EUSKARAZALEAK ALKARTEAren etxean (Bilbao'ko Colon de Larreategi, 14, 2.ª eskoia) egon bear dabe. Abenduaren azkenerako emongo da maikoen erabagia eta Zer'en agertuko da, Urterrillean, baita DEIA Egunkarian be al bait lasterren.
 - Sariak lau izango dira:
 - 1.ª 50.000 pezeta
 - 2.ª 40.000 pezeta.
 - 3.ª 30.000 pezeta.
 - 4.ª 20.000 pezeta.
 - 5.ª 10.000 pezeta.
 - Ipuiniak izen ordeagaz bialdu eta karta-azal txiki baten barruan izen-ordea ta izena.